

Gysam.

Kommunal gymnasiesamverkan i Dalarna

Rekommenderat gymnasieutbud för Gysam läsåret 26/27

Gysams primära samverkansområde

Gysam likställs med det sedan den 1 juli 2023 obligatoriska *primärt samverkansområde* enligt Skollagen 2 kap. 2a-b § och utgörs av 11 kommuner i Dalarna: Vansbro, Malung-Sälen, Rättvik, Leksand, Gagnef, Falun, Borlänge, VBU (Ludvika, Smedjebacken), Säter och Hedemora. I samverkan mellan minst 3 kommuner ska gymnasieutbudet möta inte bara elevers önskemål, utan också arbetsmarknadens behov vilket också detta är en ändring i Skollagens 15 kap. 30a-b §: Gysams samtliga medlemskommuner ansvarar för att delta i processen som leder fram till ett rekommenderat gymnasieutbud med stöd i nämnda lagrum. Ansvar att ingå i ett samarbete åligger varje enskild huvudman (gäller inte fristående verksamheter), likväl som att genom det primära samverkansområdet erbjuda ett utbud av gymnasieprogram som möter Skollagens krav.

Planeringsområden och ett allsidigt utbud

Gysams primära samverkansområde täcker ett stort geografiskt område och kunskapen om elevers pendlingsmönster har lett fram till beslutet att, i möjligaste mån, planera utbudet utifrån en pendlingsradie kring varje enskild elev om max 1 timme. Utifrån den principen har en uppdelning i *planeringsområden* skapats. Varje planeringsområde har till uppgift att planera ett gymnasieutbud som tillsammans, inom hela det primära samverkansområdet, kan ses som allsidigt dvs. ge ett brett utbud av nationella program, och introduktionsprogram där ett riktmärke är minst hälften av maxutbudet (18 program); ett utbud som också möter skollagens kap. 15, §30a-b (Skolverket, 2023). Fristående verksamheter behöver också underordna sig samma princip men där gäller dispens för redan beviljade utbildningar (SFS 2010:800, 2010).

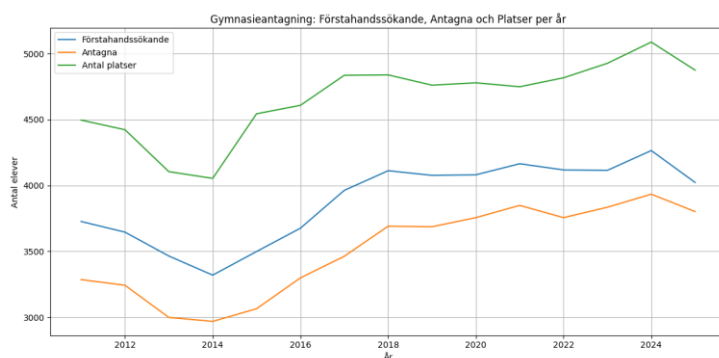
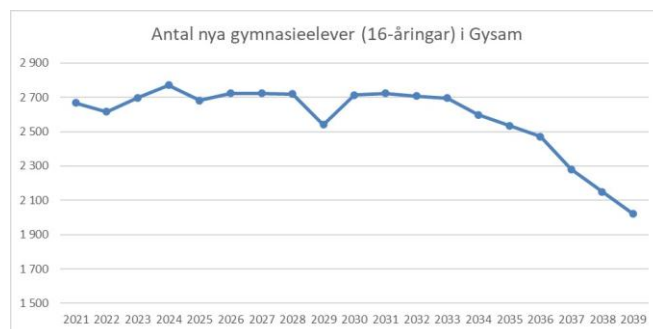
För några få program kan elever behöva söka sig längre bort än vad en timmes pendling kan ta dem till, ibland även utanför Dalarna. Planeringsområdenas indelning:

- Planeringsområde Västra: Malung-Sälen och Vansbro
- Planeringsområde Siljan: Rättvik, Leksand och Gagnef
- Planeringsområde Södra: Falun, Borlänge, VBU (Ludvika, Smedjebacken), Säter och Hedemora

Rekommenderat gymnasieutbud för läsåret 25/26 är ett komplement till Skolverkets planeringsverktyg och bildar tillsammans med huvudmannens egna forum för samverkan som branschråd, branschcollege och den egna näringslivsenheten, ett stöd i arbetet och ansvarstagandet att planera det egna utbudet.

Utbud utifrån elevers önskemål

Elevkullarnas storlek är i princip oförändrad de närmaste åren men sjunker kraftigt längre fram, omkring år 2035. Konsekvenserna då blir frågor bortom utbud av gymnasieprogram snarare frågor om utbud av gymnasieskolor. Redan nu, med det elevunderlag som råder, överstiger antalet gymnasieplatser på nationella program i Dalarna behovet med omkring 1000 platser.

Konsekvensen av överdimensioneringen gör att styrningen av utbud lämnas till eleverna; det de önskar, det erbjuds och en stor del av behöriga elever med behörighet har historiskt sett, kommit in på sitt förstahandsval. Utbudet av nationella program möter m.a.o. med råge första halvan av

formuleringen om ett utbud baserat på "elevers önskemål och arbetsmarknadens behov" (SFS 2010:800).

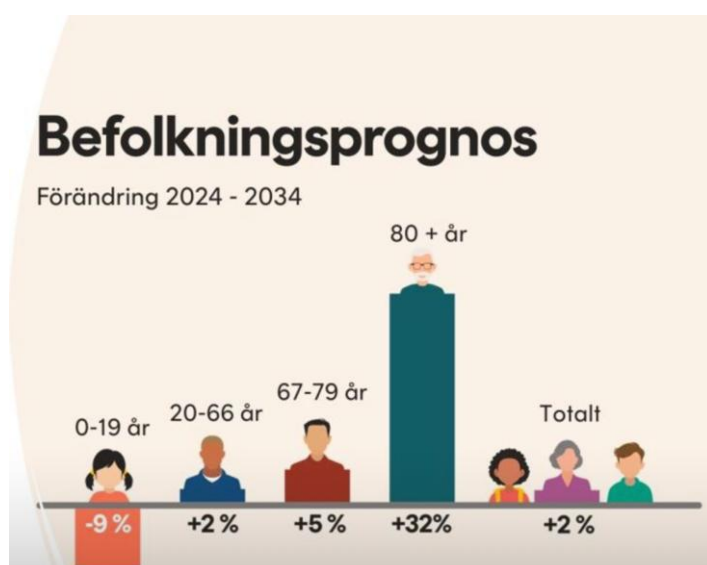
Utöver att antalet platser ger elever stora möjligheter att antas, är den geografiska spridningen av nationella gymnasieprogram över lag god. Framför allt finns flera av de högskoleförberedande utbildningarna som samhällsvetenskapsprogrammet (SA), ekonomiprogrammet (EK), naturprogrammet (NA) och teknikprogrammet (TE) på nära nog samtliga av Gysams skolor. Yrkesprogrammen däremot är mer spridda och lämnar eleven något mer begränsade val. Gysam har också en andel av program med stor specialisering som tex. naturbruksprogrammet i Rättvik, estetiska programmet med samtliga inriktningar i Falun, bygg- och anläggning med järnvägsteknisk inriktning i Borlänge och finsnickeriutbildningen i Leksand. Fristående aktörer och regionfinansierade utbildningar bidrar i vissa fall till ytterligare allsidighet men också till ytterligare överetablering av vissa program (tex. för SA och EK).

När det gäller introduktionsprogrammen är utbudet däremot inte lika allsidigt. Dalarna sticker ut som den region i landet med minst andel av yrkesintroduktion organiserat för grupp (också benämnt som sökbara IMY) och programinriktat val (IMV). Fram till innevarande läsår har gymnasieskolorna enbart organiserat IMY som individuella lösningar för enskilda elever, men utbudet av sökbara IMY ingår i den grupp av utbildningar som omfattas av Skollagens 15:e kapitel,

§30 a-b och ska alltså planeras och dimensioneras utifrån elevers önskemål och arbetsmarknadens behov. Det räcker således inte att enbart erbjuda individuella IMY-lösningar efter tillträde till IMA/IMS. Under läsåret som passerat fokuserades arbetet med att organisera sökbara IMY; utfallet ger elever i Gysam ett bättre utbud än tidigare men det skiljer sig åt en del mellan de olika planeringsområdena. I Planeringsområde Västra har elever ett utbud om tre IMY-inriktningar; samtliga är förlagda på Malung-Sälens gymnasium. Planeringsområde Siljan har ett utbud omfattande fyra inriktningar, fördelade över samtliga tre kommuner men mycket få antogs. Planeringsområde Södra har 13 inriktningar; majoriteten av dem i Borlänge, några i Falun och Säter. Sammanlagt antogs 91 elever – bara i Borlänge! Sammanfattningsvis möter Gysam elevernas önskemål när det gäller nationella program medan arbete återstår att – på sina ställen – bredda utbudet för sökbara IMY.

Utbud utifrån arbetsmarknadens behov

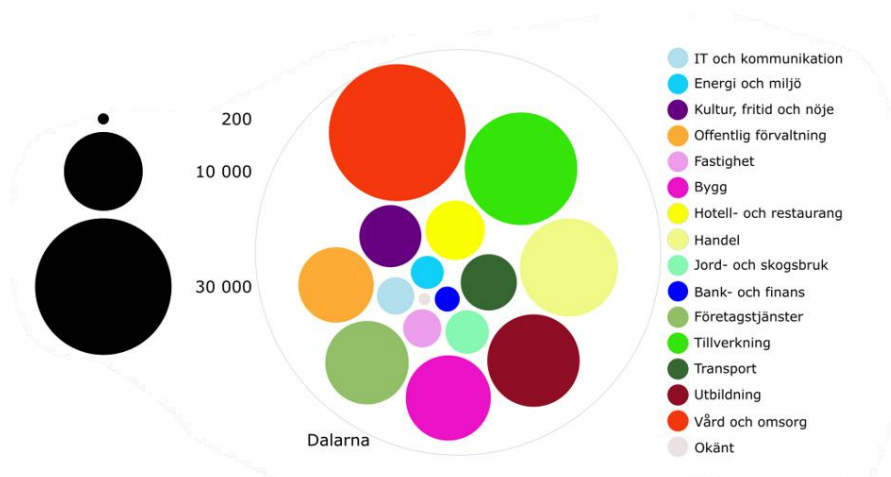
Skollagens krav att planera och dimensionera gymnasieutbudet ska utöver att möta elevers önskemål också möta arbetsmarknadens behov (SFS 2010:800, 2010). Lagrummet medför ett utökat ansvar för gymnasienämnd/utskott bortom att ha ett gymnasieprogramutbud som möter elevers förstahandsval, till att också besluta om ett gymnasieprogramutbud som möter det

kompetensförsörjningsbehov som Dalarna har. Matchningen av kompetens blir allt viktigare varefter att den åldrande befolkningen ökar och den arbetsföra minskar: de som arbetar måste ha den utbildning som efterfrågas och Gysam ska förstås bidra genom att erbjuda en fördelning av gymnasieprogram som främjar den utmaningen.

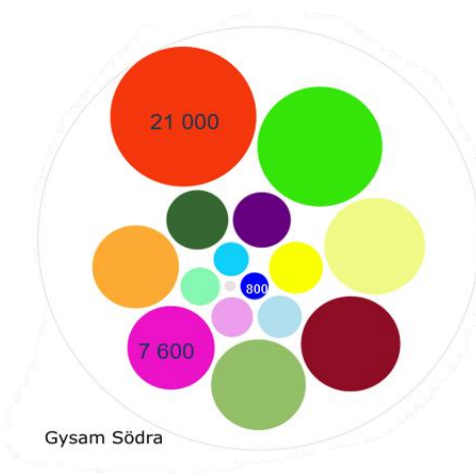
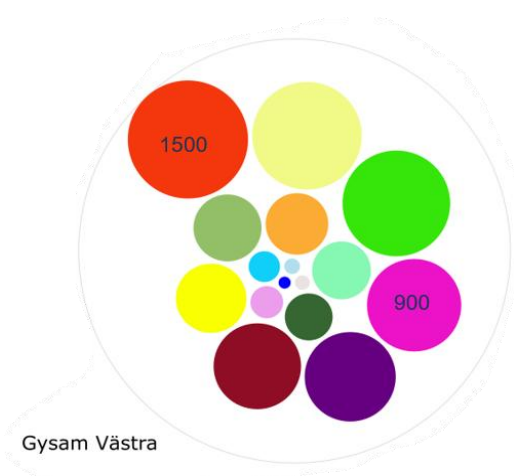
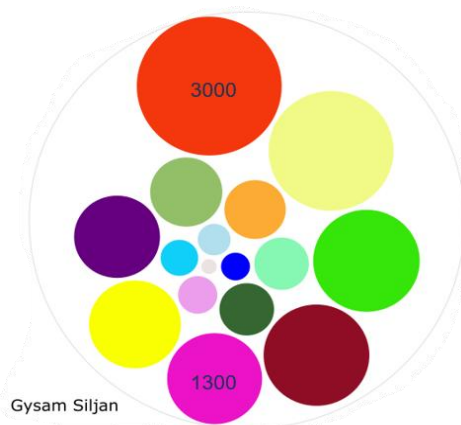
Skolverkets slutsatser, som de beskrivs i planeringsverktyget för Dalarna, stämmer i mångt och mycket överens med den bild som

Gysam har. Lokala avvikelser kan förekomma, tex. när det gäller kommuner med omfattande turism men också till följd av etablering och expansion av snabbt växande företag. Av den anledningen och för att Gysam utgör större delarna av Dalarna (vilket planeringsverktyget omfattar) kan arbetet i stort utgå från att möta de mål som beskrivs där men inte helt och hållet. Generaliserat handlar det om att justera utbudet genom att i allmänhet minska antalet platser på vissa, främst högskoleförberedande program, för att i stället dimensionera upp några av yrkesprogrammen.

Arbetsmarknadens behov i Gysams medlemskommuner gestaltas här visuellt i bubbeldiagram som visar andelen förvärvsarbetande i respektive bransch. Av bilden går tex. att läsa att vård och omsorg, den röda

bubblan, genomgående är stor i alla kommuner. De som utbildar sig inom omsorgen kommer att få arbete där de bor vilket gör att man inte kan räkna med inpendling från andra kommuner; alltså måste varje enskild kommuns behov inom omsorgen mötas av att man utbildar de man själv behöver. Ett område som inte syns helt samlat men som främst utgörs av de grönblå bubblorna är industrin. Industrin samlar 33 000 arbeten (nära 47% av länets alla arbetstillfällen), utgör nära 40% av länets BRP och en genererar mycket stor del av skatteintäkterna (4,2 Mdr kronor) (SCB). Att kunna möta industrins behov av rätt kompetens är avgörande för länets upprätthållande av välfärden. Bubbeldiagrammen över respektive planeringsområde ger information om behoven kopplat till hur elever reser för att utbilda sig och därmed en översiktlig bild för respektive huvudman att utgå från när man planerar och dimensionerar sitt gymnasieutbud.

Gysams rekommendationer bygger, som nämnts, till stor del på Skolverkets bedömning men har identifierat några avvikelser och nedanstående genomgång av introduktionsprogram och nationella program ger en samlad bild av Gysams egna bedömningar och rekommendationer till medlemskommunernas respektive nämnder och utskott.

Introduktionsprogrammet yrkesintroduktion

Rapporten har redan beskrivit det ojämna utbudet av sökbara IMY utifrån uppdraget att möta elevers önskemål men utbildningen behövs också för att möta arbetsmarknadens behov. Omkring 3300 elever passerar årligen behörighetsgränsen till nationellt program medan mellan 500 och 600 elever inte når dit. Omkring 15% av all framtida arbetskraft hänvisas i stället till IM där vägen till arbete ofta blir lång, osäker och otydlig. Blir den alltför lång, osäker och otydlig finns risken att elever inte orkar vilket främst leder till personligt misslyckande, men också till att Dalarna tappar arbetskraft. Sökbara IMY kan fungera precis motsatt: att efter många kämpiga år i grundskolan få en nåbar, tydlig bild av framtiden kan leda till återvunnen framtidstro för både individer och de som anställer dem.

Absolut viktigast är att Gysam kan erbjuda IMY och IMV inom de yrkesområden där bristen på arbetskraft är som störst. Varianter av IMYVO (vård och omsorg) är viktigt för hela området, IMY med inriktning mot yrken inom tillverkningsindustrin likaså. Att bygga ut IMY mot de nationella program som ska öka men som brottas med lågt söktryck är en åtgärd med flera vinster; dels för individer, dels för förutsättningarna att ha kvar programmen (för att man då kan fylla platserna) och såklart för att fler utbildas till yrken som Dalarna så väl behöver.

De nio elever som till innevarande läsår antogs till IMYRL (restaurang och livsmedel), IMYBA (bygg och anläggning) och IMYFS (försäljning och service) bidrar till kompetensförsörjningen i den turiststarka delen av planeringsområde Västra. Planeringsområde Södra gjorde den starkaste förflyttningen där framför allt Borlänge erbjöd många platser. Som ett exempel kunde Borlänge dubblera antalet platser på VO genom att man numera också kan välja IMYVO. Alla andra IMY-varianter är byggda med direkt koppling till de program som ska öka och det stora antalet elever som går IMY kommer att bidra med sin kunskap som utbildade järnvägstekniker, fordonsmekaniker, svetsare, maskintekniker, ventilationstekniker och hemtjänstarbetare (med mera). Gysam bedömer att utbudet av sökbara IMY och IMV, behöver fortsätta att byggas ut där utbudet och andelen antagna fortfarande är begränsat.

Nationella program

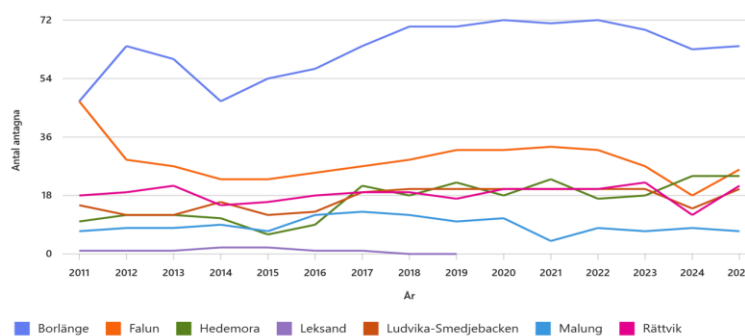
Förflyttningarna i hur de nationella programmen minskade eller ökade antalet antagna till läsårsstart för ett år sedan var begränsade. Förutom några förändringar i rätt riktning, som att Falun ökade på fordonsprogrammet (FT) och att VBU och Borlänge minskade på samhällsvetenskapsprogrammet (SA), hände inte så mycket. Under innevarande kalenderår har Gysam haft en fortsatt minskning på SA och EK (ekonomiprogrammet) som prioriterat, dels för att minska andelen platser på högskoleförberedande program i allmänhet, dels för att minska

andelen elever med högskoleförberedande utbildning som högsta utbildningsnivå men framför allt för att få i gång en positiv dominoeffekt där fler utbildar sig med matchning mot de branscher där behoven är stora och växer. Störst (positiv) ökning syns på el- och energiprogrammet (EE) där sammanlagt omkring 30 fler antagits i främst Falun och Borlänge. Generellt dock, syns de positiva förflyttningarna när det handlar om att dra ner, inte lika mycket på det som ska öka men en nyckel för ökningarna som ska göras visas i användningen av sökbara IMY (som i exemplet med IMYVO i Borlänge). Att bygga ut program, särskilt yrkesprogram, kommer ofta med stora kostnader men om elever utbildar sig till arbetslöshet kommer kostnaderna ändå – men längre fram. Om branscherna inte kan anställa pga. kompetensbrist minskar skatteintäkterna vilket drabbar välfärden inklusive förmågan att bedriva skola. Det kommer att krävas mycket av respektive Gysam-kommun för att lyckas med uppgiften att bidra till att Dalarna får det utbildningsutbud av nationella gymnasieprogram som behövs. Förutsättningarna är olika men framgången ligger att alla gör det de kan, främst genom att skapa förståelse och förankring för de förändringar som krävs.

Gysam behövde öka andelen antagna till **BA (bygg- och anläggningsprogrammet)** till läsåret 25/26. Antalet antagna ökade, främst i Gysams mindre kommuner, till en nivå som något överstiger Skolverkets rekommendationer.

Programmet har många inriktningar som leder till vitt skilda yrken varför en djupare analys av vilka inriktningar som särskilt behöver fokuseras behöver göras. Branschen har stått still nationellt men företagsexpansioner visar på en försiktig vändning uppåt. Gysam rekommenderar att programmet kan fortsätta att öka men att beslut inväntar en analys av inriktningar.

BA – antagna per kommun

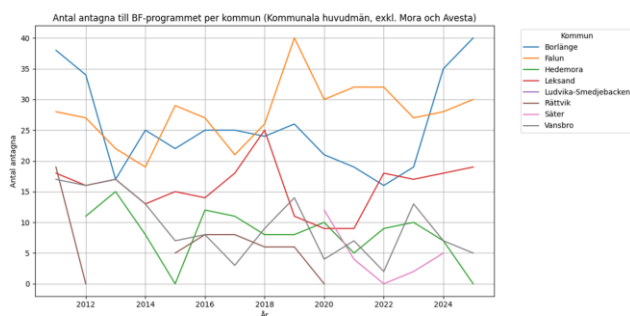
Gysam gick emot Skolverkets rekommendation att kraftigt minska antalet antagna till **BF (barn- och fritidsprogrammet)** för att följa utvecklingen i branschen. Behovet av barnskötare minskar till följd av de låga födelsetalen. Som ett led i den utvecklingen erbjuder inte längre DalaWux

barnskötarutbildningen.

Gysam behöver alltså ha kvar inriktningen pedagogiskt och socialt arbete men den bör inte öka. Inriktningen finns jämnt över alla planeringsområden på ett rimligt antal skolor.

Inriktningen fritid och hälsa möter inget behov som motiverar att gå emot den av Skolverket utstakade

BF – antal antagna per kommun

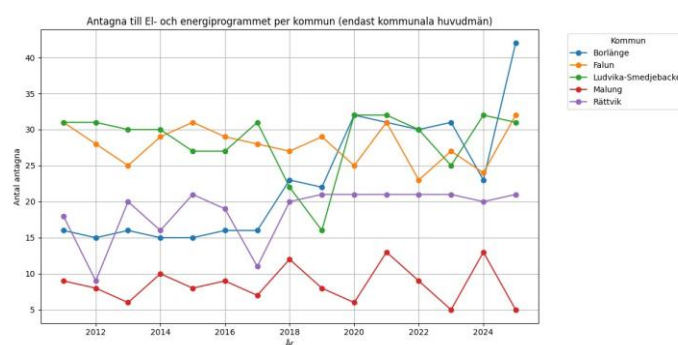
Gysam.

riktningen, vilket gör att Gysam rekommenderar att den inriktningen bör minska och styras om mot yrkesutgångar kopplat till säkerhet- och trygghetsarbete där behovet är större.

EE (el- och energiprogrammet) ökade med omkring 20 personer till innevarande läsår – en stark och mycket positiv förändring. 6,7% av Gysams elever antogs till programmet vilket är väldigt nära målet om 7% (Skolverket, 2023) Programmet, men inte inriktningarna, finns i samtliga planeringsområden. Inriktningen automation saknas i två planeringsområden och finns inte väster om Borlänge. En ny inriktning, dator- och kommunikationsteknik, öppnades i Borlänge (finns också i Rättvik). Inriktningen energiteknik saknas helt och hållet. SCB, Region Dalarna och nationella branschföreträdare bedömer att det finns en risk för viss brist på arbetskraft; förutom inom allmän el-kompetens, också inom automations-, dator- och kommunikationsteknisk utbildning (Skolverket, Planeringsunderlag för gymnasial utbildning. Dalarnas län., 2023). Gysam rekommenderar att

dimensioneringen kvarstår eller ökar något genom utbyggnation av inriktningar; främst automation i planeringsområde Västra och Siljan. En översyn av behov och möjligheter att öppna inriktningen energiteknik bör göras där programmet redan finns.

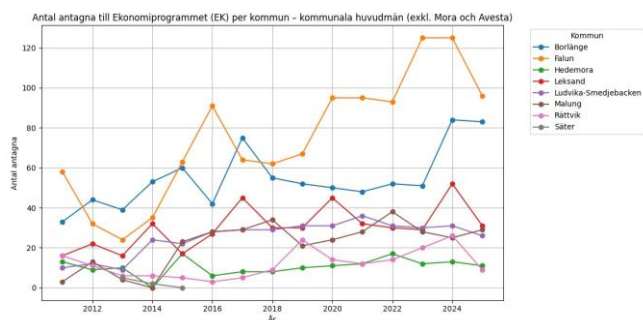
EE – antagna per kommun

Gysam.

Skolverkets riktlinjer för **EK, (ekonomiprogrammet)** ligger på 12%. Förra året låg Gysam på 18,5% men har nu minskat till 14,6% - en prioriterad och riktad ambition. Minskningen genomfördes brett men främst i Falun, Leksand och Rättvik. Programmet finns överallt och inriktningarna likaså. EK är fortfarande överdimensionerat mot behovet i bank- och finansbranschen och det finns ett överskott av arbetskraft med högskoleförberedande utbildning som högsta utbildningsnivå; de

EK, antagna per kommun (i procent)

Gysam.

de som inte läser vidare efter EK har en lägre etableringsgrad jämfört med andra högskoleförberedande program (Skolverket, 2023). Gysam rekommenderar en fortsatt minskning, främst i kommuner som ännu inte redan har minskat.

Den geografiska spridningen av **ES (estetiska programmet)** möter väl branschens behov som är som störst i Falun där utbildningen också är förlagd. Skolverket ser ett behov att minska antalet elever som läser ES (Skolverket, 2023). Andelen antagna till ES ska utgöra 4%, Gysam ligger på 5% men eftersom Gysam har en liten andel av utbildningen som främst bedrivs av fristående aktörer behöver förflyttning främst göras där. Gysam rekommenderar därför att utbudet lämnas oförändrat.

FN (finsnickeriutbildningen) * i Leksand är riksrekryterande och möter ett behov som främst är lokaliserat där. Under året startar utbildningen i komvux regi i Hedemora vilket bidrar till geografisk spridning för elever och behovet av kompetens också till länets södra del. Gysam ger inga rekommendationer men ser heller ingen risk för överetablering i Dalarna i den händelse att elevantalet ökar.

FLO (floristutbildningen) * är en lärlingsutbildning och finns endast i Leksand. Behovet av floristutbildade i länet är begränsat men majoriteten av utbildningens elever kommer från andra delar av landet och etableras efter gymnasiet där de bor. Gysam ger inga rekommendationer om dimensionering men ser heller inget behov av ökning genom etablering på andra orter.

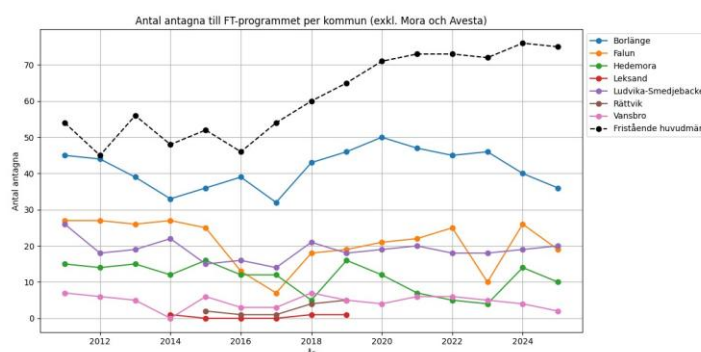
FR (Frisör- och stylistprogrammet) * är lokaliserat i Falun och möter behovet av frisörutbildade i nuvarande dimensionering. I och med att fristående aktör öppnar utbildningen på samma ort riskeras en överetablering av frisörutbildade. Gysam rekommenderar att programmet kvarstår i nuvarande dimensionering men också att Gysam verkar för att summan av antalet antagna till utbildningen inte ökar.

* Nationella riktlinjer saknas för FN, FLO och FR

Till läsåret 25/26 fördelades 4,5% av andelen antagna mot **FT (fordon- och transportprogrammet)** där Skolverkets riktlinjer är 7%. Antalet antagna sjunker i samtliga kommuner utom på VBU där det är kvar på samma nivå. FT finns jämnt fördelat på ett rimligt antal skolor förutom i planeringsområde Siljan där utbildningen inte finns. Behovet av lastbilschaufförer och bussförare bedöms olika av SCB och Regionen (Skolverket, 2023) men transportinriktningen finns logiskt i Borlänge och Ludvika där branschen också är som störst. Inriktningarna karosseri och lackering och lastbil och mobila maskiner (Falun respektive Borlänge) bedöms kunna öka. Behovet handlar främst om att öka andelen antagna till befintliga

inriktningar och där man inte fyller platserna bör IMY organiseras som sökbar alternativ för grupp. Gysam rekommenderar att programmet inklusive samtliga inriktningar, ökar.

FT – per kommun + fristående huvudmän

Gysam.

Branschens behov inom försäljning är stort på sina håll; i Borlänge, Leksand och i Vansbro men Gysams bedömning är att behovet av utbildningsplatser på **FS (försäljning- och serviceprogrammet)** generellt i Dalarna möts mer än väl av det utbud som redan finns och behöver därför fortsätta att minska. Till innevarande läsår minskade VBU och även Malung-Sälen, totalt antogs 5,6% där målet är 3%. Förutom att minska behöver Gysam också förfina arbetet med utgångar som möter en annan efterfrågan, den inom lager- och terminalarbete (Skolverket, 2023). Att bredda med yrkesutgångar mot industrin ger dels ger en större arbetsmarknad för elever, dels ett insteg i en bransch som är mindre synlig för elever och därför kan vara svår att föreställa sig att arbeta i. Industrins behov av arbetskraft är omfattande i samtliga planeringsområden. Gysam rekommenderar således fortsatt minskning men framför allt öppnande av yrkesutgångar mot lager och logistik.

Nationella branschföreträdare bedömer att det finns en stor efterfrågan på utbildade inom hotell och turism. **HT (hotell- och turismprogrammet)** är fördelad över tre turiststarka orter: Leksand, Falun och Malung-Sälen. Antalet antagna stämmer överens med Skolverkets bedömning men behovet lokalt är större och Gysam bedömer att antalet utbildningsplatser på de nämnda orterna kan öka utan risk för överetablering.

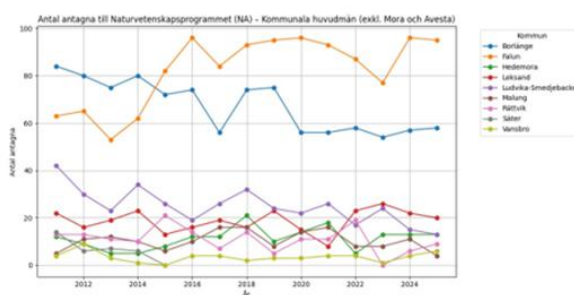
Antalet platser på **HU (humanistiska programmet)** ligger stabilt på 1% - helt i linje med Skolverkets bedömning (2023). Programmet finns centralt placerad i Gysams primära samverkansområde vilket gör den tillgänglig genom daglig pendling för en stor andel av områdets

ungdomar. För att möta behovet av utbildade språklärare kan språkinriktningen utredas för öppnande men den formella behörigheten att läsa till språklärare möts även på SA, EK och NA. Gysam rekommenderar att utbudet lämnas oförändrat.

Etablering och expansion av industriföretag i Dalarna kombinerat med stora pensionsavgångar ökar behovet av utbildade från **IN (industri tekniska programmet)**. Programmet finns på tre orter som motsvarar var behoven är som allra störst: i Västra (Vansbro) och Södra (Ludvika, Borlänge). Samtliga ökade antalet antagna till innevarande läsår men ökningen räcker inte. Totalt antogs 48 elever till innevarande läsår vilket motsvarar 2,5% men andelen antagna behöver öka till 4% (Skolverket, 2023). Inriktningen processteknik saknas i planeringsområde Södra där majoriteten av Dalarnas största industrier är etablerade och processoperatör är ett mycket vanligt förekommande yrke. Utbildningen lämpar sig väl för IMY och för samplanering med TE, inriktning produktionsteknik. Gysam rekommenderar att antalet platser ökar där utbildningen redan är etablerad och att inriktningen processteknik etableras i planeringsområde Södra.

Läsåret 25/26 fördelades 11,2% av platserna till **NA (naturvetenskapliga programmet)** vilket är något mer än Skolverkets rekommenderade 10%. Gysam gör en något annorlunda bedömning av behovet. Dalarna har lägst andel eftergymnasialt utbildade i landet (SCB) och behovet av kompetens för att öka förmågan till innovation ökar i takt med utvecklingen inom industrin och den gröna omställningen. Falun och Borlänge har majoriteten av utbildningsplatserna – där handlar utmaningen om att upprätthålla utbildningens attraktionskraft så att de platser man har fylls. I Västra och Siljan finns utbildningen på samtliga skolor vilket kan skapa problem när elevantalet eller intresset minskar. Där behöver skolorna samarbeta för att hitta lösningar som säkerställer att utbildningen kan finnas kvar med god kvalitet i båda planeringsområden. Gysam rekommenderar att utbildningen dimensioneras på samma nivå men att planeringen av var den ges ses över.

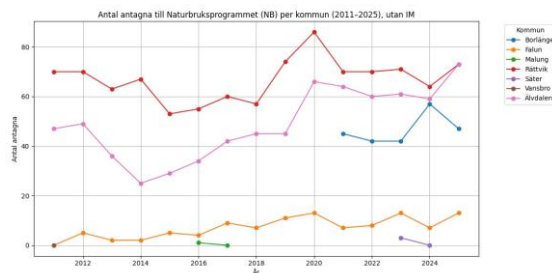
NA – per kommun

Gysam.

NB (naturbruksprogrammet) finns i Gysam-regi i den norra delen av Gysam-området, i Rättvik. Stiernhööksgymnasiet har en lång tradition av naturbruksrelaterade utbildningar och möter ett mycket viktigt behov för det av regeringen utpekade behovet att öka självförsörjningen av livsmedel. För att möta behovet är Dalarna och Sverige i stort behov av främst lantbrukskompetens. Utöver lantbruk pekar Skolverket ut skogsbruk och trädgård som inriktningar som behöver öka (Skolverket, 2023). Fristående aktörer söderut i Dalarna har programmet men de inriktningar som behöver öka finns överhuvudtaget inte där varför det är av stor vikt att Gysams enda nationella program mot lantbruk kraftsamlar för att säkerställa att behovet av

NB - trend antalet antagna sedan 2011

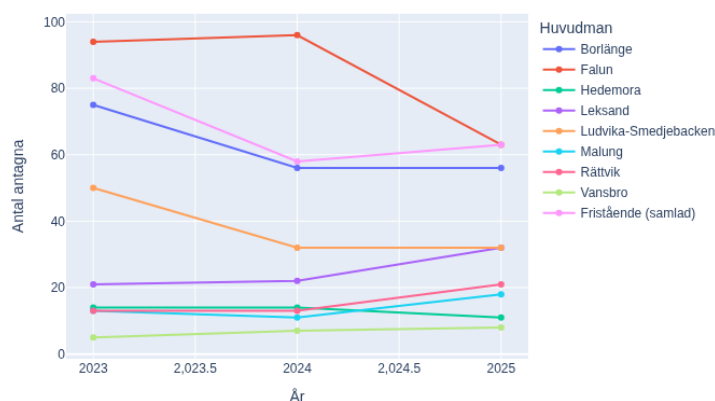
Gysam.

lantbruksutbildade kan mötas. Gysam rekommenderar att utbildningens inriktning mot lantbruk och den mot trädgård ökar. Övriga inriktningar möter inte samma behov utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv och rekommenderas därför att minska något.

Behovet av utbildade från **RL (restaurang och livsmedel)** överstiger Skolverkets riktlinjer om 1%, i och med att 2%, där antogs till programmet innevarande läsår. Fördelningen av programmet är ojämnt med större delen i Borlänge och på VBU medan den finns i mycket liten utsträckning i planeringsområde Siljan (där behovet är stort) och inte alls i planeringsområde Västra som har hela Sälen-området behov att möta. Gysam bedömer att området klarar ytterligare utökning i planeringsområde Siljan och Västra medan utbildningsdimensioneringen kan kvarstå i planeringsområde Södra.

SA (samhällsvetarprogrammet) pekades av Skolverket ut som ett av de högskoleförberedande program som behövde dimensioneras ner eftersom utbildade på SA (och ES, EK) fortsätter till högskolestudier i lägre utsträckning jämfört med de som har läst på andra högskoleförberedande

Antagna till SA per kommunal huvudman och fristående (2023–2025)

program (NA, TE, HU), åtminstone i nära anslutning till examen. Det medför en risk för överskott på arbetskraft med högskoleförberedande utbildning som högsta utbildningsnivå och kan, utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv, rådas att i stället läsa ett yrkesprogram (Skolverket, 2023). Att minska SA (och EK) har varit ett prioriterat mål för Gysam sedan två år och nu syns effekten. Förra året

minskade Gysam sitt utbud av SA främst i Borlänge och på VBU. Till innevarande läsår är det främst Falun som har minskat och av Gysams antagna är 12,4% fördelade till SA. Skolverkets riktlinjer är 11%. Trots en större minskning av antalet antagna till SA i Falun, ökar inte de fristående aktörerna i motsvarande mängd, vilket är bra för Dalarnas samlade allokering av programutbud. Också noterbart, är att den ena inriktningen, samhällsvetenskap, är den som

generellt har minskat sitt söktryck men utifrån elevers allsidiga utbud räcker det gott om den finns på något längre avstånd (dvs. utanför det egna planeringsområdet). Gysam bedömer att Södra nu har ett rimligt utbud medan planeringsområde Västra och Siljan, där SA ökar på 3 av 4 skolor, rekommenderas en fortsatt minskning.

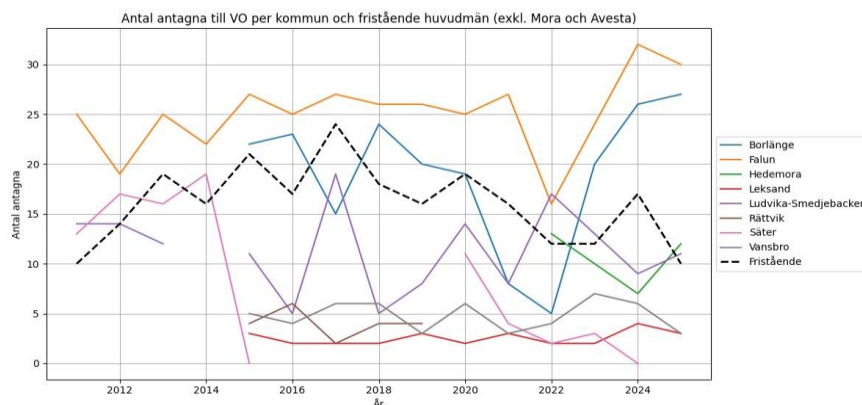
Sedan en tid har Sverige en strategi för STEM (Utbildningsdepartementet, 2025) dvs. branscher inom science, technology, engineering och mathematics. Strategin ska leda Sverige i riktning mot att bli ledande inom innovation på samtliga områden vilket träffar flera av gymnasieskolans program, däribland **TE (teknikprogrammet)**. För att lyckas behöver Dalarna, där behoven nu ökar i och med stora etableringar på området för energi och datahantering, säkerställa att elever som har intresse och talang för teknik inte väljer bort programmet som följd av en bild att TE inte är för dem. Framst gäller det tjejer men också killar som har en bild av programmet som enbart teoretiskt och mest fokuserat på datorer. Skolverket bedömer att 10% av platserna ska tilldelas TE och att lika stor andel 10% ska tilldelas NA men i STEM-strategi för Sverige (som publicerades i våras) beskrivs att målet är att sammanlagt ska NA och TE samla 25% av landets unga (Utbildningsdepartementet, 2025). Programmet är jämnt fördelat över alla planeringsområden medan inriktningarna behöver kompletteras med ett bredare utbud av inriktningen teknikproduktion genom ett nära samarbete eller samorganisation med skolor som också erbjuder IN eller EE automation. Gysam ligger precis på Skolverkets riktlinjer om 10% men gör bedömningen, med stöd i en samlad bransch och Regeringskansliets STEM-strategi, att programmet behöver öka och inriktningarna breddas, främst mot produktionsteknik.

Arbetsmarknadens behov av elever med utbildning från **VF (VVS- och fastighetsprogrammet)** är redan stor och efterfrågan väntas öka. Gysam ligger med sina 0,6% långt från Skolverkets 3%. Jobbutsikterna för de som går programmet är mycket goda: nästan 80 % av de som har läst programmet är etablerade tre år efter avslutad utbildning vilket är att betrakta som mycket högt. VF finns i Borlänge med en inriktning (VVS). Skolverket bedömer att utbildningen behöver öppnas på fler orter (Skolverket, 2023) men att öppna programmet i sin helhet kräver omfattande resurser. Gysam rekommenderar att programmet ökar där det redan finns och att krafttag tas för att IMYVF med utgång mot fastighetsskötsel erbjuds brett över hela Gysam, till exempel i samarbete med fastighetsservice hos respektive kommun.

Andelen antagna till **VO (vård och omsorg)** understiger behovet av utbildad vård- och omsorgspersonal som är stort – ökar – och finns brett i hela området. Eftersom tillgången till

arbete för utbildad personal inom omsorgen är så stor måste varje kommun sörja för återväxten helt på egen hand - ingen behöver pendla för arbete i omsorgen - de man behöver

VO – per kommun

Gysam.

måste man själv utbilda. Gysam ökade andelen antagna något (0,1 procentenheter) i jämförelse med förra året men 4,4% är fortfarande långt från Skolverkets 6%. Programmet finns i samtliga planeringsområden men är mest utbrett i Södra medan Siljan enbart har ett fåtal antagna till utbildningen som där drivs i lärlingsform. Borlänge har dubblat antalet antagna till VO genom att viga ett större antal platser till sökbara IMY. Gysam rekommenderar att programmet ökar och att IMYVO erbjuds överallt där programmet finns.

Referenser

SCB. (u.d.). Hämtat från Statistiska centralbyrån.

SCB. (u.d.). *Teknikföretagens rapport*.

SFS 2010:800. (2010). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket. (den 15 03 2023). *Möte med Skolverket*.

Skolverket. (2023). *Planeringsunderlag för gymnasial utbildning. Dalarnas län*. Solna: Skolverket.

Skolverket. (2023). *Utbud och efterfrågan på gymnasial utbildning. En nationell bild*. Skolverket.